

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Кафедра агрохімії, ґрунтознавства та землеробства

05-01-54

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до самостійної роботи

з навчальної дисципліни

“Екологія ґрунтів з основами рекультивації
земель”

для студентів спеціальності 201 “Агрономія”

Рекомендовано науково-
методичною комісією зі
спеціальності 201 “Агрономія”.
Протокол № 1 від 08.09.17 р.

Рівне – 2017

Методичні вказівки до самостійної роботи з навчальної дисципліни “Екологія ґрунтів з основами рекультивації земель” студентами спеціальності 201 “Агрономія” / Трушева С.С. – Рівне: НУВГП, 2017. – 11 с.

Упорядник: С.С. Трушева, кандидат сільськогосподарських наук, доцент.

Відповідальний за випуск: С.С. Трушева, кандидат сільськогосподарських наук, доцент, в. о. завідувача кафедри агрохімії, ґрунтознавства та землеробства.

З М І С Т

	стр.
ВСТУП.....	3
1. Загальні засади самостійної роботи студента.....	4
2. Тематика самостійної роботи.....	5
3. Методичні рекомендації до самостійної роботи.....	5
4. Оформлення звіту про самостійну роботу.....	8
5. Методичне забезпечення.....	9
6. Рекомендована література.....	9
7. Інформаційні ресурси.....	10

ВСТУП

Метою викладання навчальної дисципліни „Екологія ґрунтів з основами рекультивації земель” є надання студентам теоретичних знань стосовно факторів ґрунтоутворення, ґрунтових екологічних функцій і формування професійних умінь щодо розробки заходів по збереженню ґрунтів як незамінного компонента біосфери.

Основні **завдання** навчальної дисципліни „Екологія ґрунтів з основами рекультивації земель”:

1 – засвоєння студентами структури екології ґрунтів як інтегральної науки;

2 – вивчення біогеоценотичних та глобальних функцій ґрунтів;

3 – з’ясування ролі ґрунтів у стійкості екосистем з метою управління ними і прогнозування їх поведінки в ситуаціях, що змінюються природним шляхом або під впливом діяльності людини;

4 – з’ясування механізмів підтримання біорізноманіття, пов’язаних з ґрунтами;

5 – вивчення теоретичних основ рекультивації земель.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати**:

- фактори ґрунтоутворення;
- структуру екології ґрунтів;
- біогеоценотичні функції ґрунтів;
- глобальні функції ґрунтів;
- наукові основи збереження та раціонального використання ґрунтів;
- сутність рекультивації земель.

вміти:

- оцінювати агроекологічні наслідки водної та вітрової ерозії ґрунтів;
- оцінювати ступінь забруднення ґрунтів важкими металами, пестицидами, мінеральними добривами, радіонуклідами;
- прогнозувати агроекологічну ситуацію щодо забруднення ґрунтів токсикантами;

- розробляти комплекс заходів щодо запобігання розвитку деградаційних ґрунтових процесів;
- оцінювати продуктивність агроценозів.

Дані методичні вказівки мають допомогти студентові у самостійному вивченні ряду тем, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни "Екологія ґрунтів з основами рекультивації земель".

1. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Самостійна робота студента є однією з найважливіших складових навчального процесу, яка безпосередньо впливає на глибину, неформальність та стійкість набутих знань і умінь.

Метою самостійної роботи студента є забезпечення засвоєння в повному обсязі навчальної програми шляхом свідомого закріплення, поглиблення й систематизації набутих теоретичних знань, а також опанування навичок роботи з навчальною і науково-методичною літературою, вміння вільно орієнтуватися в інформаційному просторі.

Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом під час поза аудиторної навчальної роботи і його творчого застосування в майбутній професійній діяльності. Розрізняють *види* (підготовка до аудиторних занять, поточного, семестрового контролю знань; пошуково-аналітична робота; науково-дослідна робота; практика на підприємствах та в організаціях; участь у тренінгах) та *форми* (самостійне опрацювання або вивчення теоретичного матеріалу; виконання домашніх завдань; підготовка до контрольних робіт, тестів та інших форм поточного контролю; письмове оформлення звітів з лабораторних робіт; підготовка до модульних та семестрових контролів; підготовка рефератів тощо) самостійної роботи студента [12].

Самостійна робота передбачена робочою програмою з навчальної дисципліни "Екологія ґрунтів з основами рекультивації земель" для студентів спеціальності 201 "Агрономія" бакалаврського рівня вищої освіти.

Вид роботи	Форма навчання	
	денна	заочна
Лекційні заняття, год.	18	6
Практичні заняття, год.	18	4
Всього аудиторних, год.	36	10
Самостійна робота, год.	54	80
Загальний обсяг, год.	90	90
Підсумковий контроль	залік	

Самостійна робота студентів спрямована на виконання відповідних завдань, зміст, обсяг і структура котрих наведені нижче. Під час виконання самостійної роботи студенти вивчають матеріали окремих тем шляхом опрацювання відповідної літератури, здійснюють підготовку до практичних занять та поточного контролю знань.

Розподіл годин самостійної роботи студентів

№ з/п	Види навчальної діяльності	Обсяг часу, годин	
		денна форма	заочна форма
1	Підготовка до аудиторних занять	18	5
2	Підготовка до контрольних заходів	18	18
3	Опрацювання окремих тем програми або її частин, які не викладаються на лекціях	18	57
Всього		54	80

2. ТЕМАТИКА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Основні біогеоценологічні функції живої речовини суші.	3	12
2	Мінеральні добрива та проблеми їх застосування.	3	10
3	Забруднення ґрунтів важкими металами.	4	12
4	Вплив ґрунту на енергетичний режим і вологообіг атмосфери.	4	10

5	Біологічна рекультивация земель.	4	13
<i>Разом</i>		18	57

3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Основні біогеоценотичні функції живої речовини суші

Групи біогеоценотичних (БГЦ) функцій ґрунтів за основними властивостями ґрунтів, що їх контролюють: фізичні; хімічні і біохімічні; фізико-хімічні; інформаційні; цілісні (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Біогеоценотичні функції ґрунту

Рекомендована література: [1], [2], [3], [4]; допоміжна [3], [4], [6], [8].

Тема 2. Мінеральні добрива та проблеми їх застосування

Мінеральні добрива в сільському господарстві. Біогеохімічні аспекти міграції азоту і фосфору з ґрунтів сільськогосподарського використання. Вплив мінеральних добрив на властивості ґрунту. Вплив мінеральних добрив на кислотно-основні властивості ґрунту. Збагачення ґрунту супутніми елементами, що містяться в мінеральних добривах і меліорантах.

Рекомендована література: базова [1], [4]; допоміжна [1], [4], [5], [7], [11].

Тема 3. Забруднення ґрунтів важкими металами

Джерела забруднення ґрунтів важкими металами. Фактори, що обумовлюють поглинання та накопичення важких металів у ґрунтах. Розподіл важких металів у ґрунтовому профілі, їх перерозподіл та міграція. Зміни властивостей ґрунтів при накопиченні важких металів: реакція ґрунтового розчину, біологічна активність тощо. Важкі метали – каталізатори або інгібітори ґрунтових біохімічних процесів. Заходи щодо зменшення техногенного забруднення ґрунтів.

Рекомендована література: базова [1], [4]; допоміжна [1], [4], [5], [7], [11].

Тема 4. Вплив ґрунту на енергетичний режим і вологообіг атмосфери

Фактори, які визначають вплив ґрунтового покриву на тепловий режим атмосфери. Відмінності в кількісному відношенні процесів поглинання – відбиття сонячної радіації ґрунтами і материнськими породами. Приклади. Відбиваюча здатність ґрунтів різних типів. Значення трансформації ґрунтом сонячної енергії, що припадає на його поверхню. Частка

сонячної радіації, що безпосередньо досягає ґрунтово-рослинного покриву.

Стан вивченості питання участі ґрунту в формуванні і регулюванні вологообігу атмосфери. Основні наслідки проявлення цієї функції. Вплив місцевого вологообігу (в межах незначної території) на відносну вологість повітря та загальну кількість опадів. Значення опадів місцевого випаровування.

Роль ґрунтів у формуванні вологообігу. Вплив інтенсивного використання ґрунтового покриву на кругообіг вологи в атмосфері та його наслідки.

Рекомендована література: базова [1], [2], [3], [4]; допоміжна [3], [4], [6], [8].

Тема 5. Біологічна рекультивація земель

Поняття біологічної рекультивації земель. Класифікація порід і ґрунтів для біологічної рекультивації. Природне заростання кар'єрно-відвальних територій. Сингенетична сукцесія та її етапи. Принципи і методи створення рослинного покриву. Суть і зміст сільськогосподарської рекультивації земель. Основні принципи — підбору сільськогосподарських культур для вирощування на рекультивованих землях. Сівозміни на рекультивованих землях та їх продуктивність.

Рекомендована література: базова [4]; допоміжна [5], [9], [10].

4. ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТУ ПРО САМОСТІЙНУ РОБОТУ

Підсумком самостійної роботи над вивченням навчальної дисципліни „Екологія ґрунтів з основами рекультивації земель” є складання письмового звіту за темами, вказаними вище.

Загальний обсяг звіту визначається з розрахунку 0,25 сторінки на 1 год. самостійної роботи. Звіт включає план, вступ, основну частину, висновки, список використаної літератури та додатки.

Звіт оформлюється на стандартному папері формату А4 (210x297 мм). Поля: верхнє, нижнє та лїве – 20 мм, праве – 10 мм. Звіт може бути рукописним або друкований і виконується українською мовою.

Захист звіту про самостійну роботу відбувається у терміни, спільно обумовлені студентом і викладачем.

5. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Трушева С.С. Методичні вказівки до виконання практичних робіт з навчальної дисципліни "Екологія ґрунтів з основами рекультивації земель" студентами напряму підготовки 6.090101 "Агрономія". – Рівне: НУВГП. 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/1010>

2. Методичні рекомендації для впровадження у виробництво "Модель системи екологічного землеробства в Лісостепу України" / за ред. С.М. Кравченка. – Київ: Науково-методичний центр аграрної освіти, 2008. – 36 с.

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Добровольский Г.В. Экология почв: учебник / Г.В. Добровольский, Е.Д. Никитин. – М.: Изд-во МГУ, 2006. – 364 с.
2. Добровольский Г.В. Функции почв в биосфере и экосистемах: учебник / Г.В. Добровольский, Е.Д. Никитин. – М.: Наука, 1990. – 270 с.
3. Ковда В.А. Основы учения о почвах / В.А. Ковда. – М.: Наука, 1973. – 447 с.
4. Трушева С.С. Екологія ґрунтів з основами рекультивації земель: навч. посіб. / С.С. Трушева. – Рівне: НУВГП, 2016. – 224 с.

Допоміжна

1. Вальков В.Ф. Экология почв: учебн. пособ. / В.Ф. Вальков, К.Ш. Казеев, С.И. Колесников. – Ростов-на-Дону: изд-во РГУ, 2004. – 108 с.
2. Герасименко В.П. Практикум по агроэкологии: учебн. пособ. / В.П. Герасименко. – СПб: Лань, 2009. – 432 с.
3. Добровольский Г.В. Экологические функции почв: учебник / Г.В. Добровольский, Е.Д. Никитин. – М.: Изд-во МГУ, 1986. –

4. Добровольский Г.В. Влияние человека на почву как компонент биосферы / Г. В. Добровольский, Л. А. Гришина, Б.Г. Розанов // Почвоведение. – 1985. – №12. – С. 55–65.
5. Добровольский Г.В. Охрана почв / Г. В. Добровольский, Л. А. Гришина. – М.: Изд-во МГУ, 1985. – 223 с.
6. Корпачевский Л.О. Новые подходы к оценке роли почв в биосфере / Л. О. Корпачевский // Почвоведение. – 1987. – №1. – С. 135-137.
7. Лактіонов М. І. Агрогрунтознавство: підручник / М. І. Лактіонов. – Харків: Шуст, 2001.
8. Никитин Е. Д. Экология почв и учение о почвенных экофункциях / Е. Д. Никитин // Почвоведение. – 2005. – № 9. – С. 15-30.
9. Панас Р. Н. Агроэкологические основы рекультивации земель / Р. Н. Панас. – Львов: изд-во ЛНУ, 1989. – 282 с.
10. Реймерс Н. Ф. Природопользование: словарь-справочник / Н. Ф. Реймерс. – М.: Мысль, 1990. – 640 с.
11. Розанов Б. Г. Экологические последствия антропогенного изменения почв / Б. Г. Розанов, А. Б. Розанов. – М.: изд-во МГУ, 1990. – 324 с.

Електронний репозиторій НУВГП

1. Трушева С. С. Екологія ґрунтів з основами рекультивації земель : навч. посіб. / С.С. Трушева. – Рівне: НУВГП, 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/2045>

7. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Законодавство України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.kiev.ua/>
2. Державний комітет статистики України / [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
4. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека (м. Рівне, майдан Короленка, 6) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.libr.rv.ua/>
5. Цифровий репозиторій Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/568>

Національний університет
водного господарства
та природокористування

6. Рівненська централізована бібліотечна система (м. Рівне, вул. Київська, 44) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cbs.rv.ua/>

7. Наукова бібліотека НУВГП (м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nuwm.edu.ua/naukova-biblioteka> http://nuwm.edu.ua/MySQL/page_lib.php

Національний університет
водного господарства
та природокористування